

PASSAGES

AZ ORIENT PROJEKT MAGYAR-ÁZSIAI
KAPCSOLATTÖRTÉNETI PLATFORM ÉVKÖNYVE

orient-projekt.hu

OP

II. ÉVFOLYAM | 2024

India • Japán • Kína • Koreai-félsziget

Közel-Kelet • Közép-Ázsia • Szibéria

EURASIA
CENTER

Neumann
János
Egyetem

PASSAGES

Az Orient Projekt

Magyar-Ázsiai

Kapcsolattörténeti Platform

Évkönyve

2024

PASSAGES

Az Orient Projekt
Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform Évkönyve

2. évfolyam

Budapest

2024

orient-projekt.hu

PASSAGES

Az Orient Projekt Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform Évkönyve
2. évfolyam | 2024

A *Passages* az Orient Projekt Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform (OP) Évkönyve. Kiadványunk elektronikus folyóirat formájában, *Open Access* rendszerben évente egyszer jelenik meg honlapunkon. Ennek megfelelően díjmentesen hozzáférhető, és a szerzők számára is díjmentes publikációs lehetőséget nyújt. A kéziratok benyújtásához segédlet szintén honlapunkon található.

Főszerkesztő: NAGY ELEK

Szerkesztők: CSOMA MÓZES, KIRÁLY ATTILA, KISS SÁNDOR, SIPTÁR DÁNIEL,
SZILÁGYI ZSOLT

A lapszám szakmai szerkesztője: KIRÁLY ATTILA

A lapszám olvasószerkesztője: LACZKÓ KRISZTINA

Grafikai terv: KIRÁLY ATTILA

Tördelés: KÓNYA ANITA

Felelős kiadó: Neumann János Egyetem, Eurázsia Központ
– Orient Projekt

EURASIA
CENTER

Neumann
János
Egyetem

Nyomdai előkészítés és nyomtatás: Neumann Lapkiadó
és Kommunikációs Kft., Horváth Levente ügyvezető

Neumann
Lapkiadó és
Kommunikációs Kft.

Honlap: <https://orient-projekt.hu>

Kapcsolat: info@orient-projekt.hu

ISSN 2939-8592 (Online)

ISSN 2939-8584 (Nyomtatott)

DOI: <https://doi.org/10.59608/pas2024a000.00>

A kiadvány Spectral és Ambient betűtípussal, 210 x 297 mm méretben készült.
A borítón: Stein 1910–1917 között az Északnyugati Határtartomány régészeti fő-
felügyelője volt. Ez a felvétel hivatali munkájához kapcsolódik. Cat. Stein LHAS
39/2/011 Takht-i-Bahi, gandhári stílusú Buddha relief.

© ⓘ ⓘ ⓘ Ez a Mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0
Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően felhasználható.

PASSAGES 2. ÉVFOLYAM (2024)

NAGY ELEK: <i>Főszerkesztői köszönetnyilvánítások</i>	5
Tanulmányok	
KELECSÉNYI ÁGNES: <i>A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Keleti Gyűjteménye</i>	11
LÁZÁR IMRE: <i>A kultúrák közötti kommunikáció lehetőségei és csapdái Sass Brunner Erzsébet és Brunner Erzsébet munkásságában</i>	23
SOLYMÁRI DÁNIEL: <i>Nyugat és Kelet határán: Vay Péter püspök, pápai küldött korai útjai</i>	39
India	
PAP ÁGNES: <i>Fábri Károly Lajos (1899–1968)</i>	77
LÁZÁR IMRE: <i>Georgette Coty (Kuti Györgyi) (1922–2005)</i>	87
LÁZÁR IMRE: <i>Ghós Eta (Boglár Etelka) (1911–1963)</i>	95
BALDAVÁRI ESZTER: <i>Kertész Károly Róbert (1876–1951)</i>	105
LÁZÁR IMRE: <i>Leitner Gottlieb Vilmos (Gottlieb Wilhelm Leitner) (1840–1899)</i>	115
PAP ÁGNES: <i>Umrao Singh Sher-Gil (1870–1954)</i>	131
Japán	
DOMANICZKY ENDRE: <i>Gubányi Károly (1867–1935)</i>	145
KISS SÁNDOR: <i>Haár Ferenc, fotóművész, dokumentarista filmrendező (1908–1997)</i>	171
KISS SÁNDOR: <i>Haár Irén, autodidakta fényképész, étteremtulajdonos, vállalkozó és háziasszony (1912–1999)</i>	193
KISS SÁNDOR: <i>Weltmann Ferenc (Fery Loránt 1892–1978) és Weltmann Rózsa (1898–1972)</i>	209
KISS SÁNDOR: <i>Sikos János (1895–1969)</i>	225
SZÉKÁCS ANNA: <i>Székács Imre (1920–2006)</i>	243
Kína	
SZILAS LÁSZLÓ SJ RENDTÖRTÉNÉSZ NYOMÁN JTMR LEVÉLTÁR: <i>Fr. Bencze István SJ (1906–2002)</i>	259
MERVAY MÁTYÁS: <i>Frank László (1890–1965)</i>	267
CSEJDY JÚLIA – CSEJDY VIRÁG: <i>Hudec László (1893–1958)</i>	273
SZILAS LÁSZLÓ SJ RENDTÖRTÉNÉSZ NYOMÁN JTMR LEVÉLTÁR: <i>Jaschkó István SJ (1911–2009)</i>	297
MERVAY MÁTYÁS: <i>Komor Pál (1886–1973)</i>	305
KELECSÉNYI ÁGNES: <i>Stein Aurél (1862–1943)</i>	313

PASSAGES 2. ÉVFOLYAM (2024)

Koreai-félsziget

CSOMA MÓZES: *A koreanisztika Magyarországon* 333

CSOMA MÓZES: *Baráthosi Balogh Benedek élete és utazása Koreában* 341

Közel-Kelet

UDVARVÖLGYI ZSOLT ANDRÁS: *Germanus Gyula (1884–1979)* 357

Közép-Ázsia

SOMFAI KARA DÁVID – SÁNTHA ISTVÁN: *Almásy György (1867–1933) és Turgan Berdike-úlu (1890–?)* 385

SOMFAI KARA DÁVID: *Vámbéry Ármin (1832–1913)* 397

Szibéria

GULYÁS ZOLTÁN: *Reguly Antal (1819–1858)* 407

Buddhizmus Magyarországon

SZATHMÁRI BOTOND: *Hetényi-Heidelberg Ernő (1912–1999)* 425

KELÉNYI BÉLA: *Lénárd Jenő (1878–1924)* 443

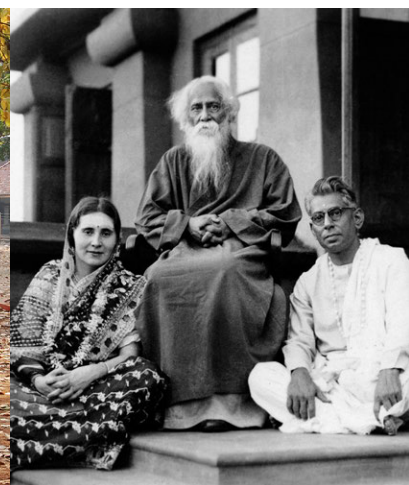
Életút

Ghós Eta (Boglár Etelka)

(1911–1963)

könyvtáros, a magyar irodalom fordítója

LÁZÁR IMRE

kulturális diplomata, India-kutató, info@orient-projekt.hu

Kivonat: Ghós Eta (Boglár Etelka) (1911–1963) Kánti Csandra Ghós neves bengáli költőhöz ment férjhez, és Rabindranáth Tagór közvetlen közelében élt Sántinikétanban. Sikeresen beilleszkedett új környezetébe, gyakorlatilag indiaivá vált. Férje halála után is Indiában maradt, könyvtárosként dolgozott Sántinikétanban. Elévülhetetlen érdeme, hogy az első volt, aki Rabindranáth Tagór magyar kapcsolatait kutatta, és ismereteinket a költő magyarországi tartózkodásáról fontos dokumentumokkal gazdagította.

Kulcskifejezések: Kánti Csandra Ghós, Rabindranáth Tagór, Sántinikétan

Hivatkozás: Lázár I. (2024). Ghós Eta (Boglár Etelka) (1911–1963), könyvtáros, a magyar irodalom fordítója. *Passages* 2: 95–103. <https://doi.org/10.59608/pas2024a007.00>

Kollázs képei:

Balra: lásd a 7. képnél

Középen: lásd a 6. képnél

Jobbra: lásd a 4. képnél

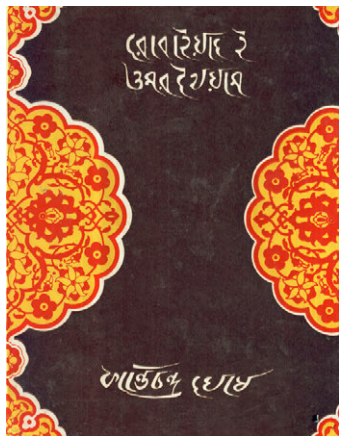
1. kép. A Pál utcai ház
Budapesten,
ahol Ghós Eta
a szüleivel lakott.
Forrás: a szerző
felvétele

Ghós Eta Weiss Etelka néven született 1911. február 19-én, Nagytétényben. Édesapja, Weiss Ferenc sváb, édesanyja, Zsufka Emília szlovák származású volt, mindketten pedagógusok. Apai nagyapja Nagytétényben volt kocsmáros, anyai nagyszülei Árva megyéből jöttek. Apjának köztisztviselőként magyarosítani kellett a nevét, ekkor vette fel a Boglár nevet. A házaspárnak három leánygyermek közül Etelka volt a középső. Akár csak a szülei, ő is a tanári pályát választotta.

A harmincas évek elején szülői segítséggel külföldre utazott, először Párizsban tanult a Sorbonne-on, majd Londonba ment. Ott ismerkedett meg Kánti Csandra Ghós (Kanti Chandra Ghosh) indiai költővel, aki sokat mesélt neki Indiáról. Ghós 1886-ban született Kalkuttában, huszonöt évvel volt idősebb Boglár Etelkánál. Amikor megismerkedtek, már elismert költő volt, jó hírnevet szerzett íróként és újságíróként is. A legnagyobb elismerést műfordítóként kapta Omár Khájjám és Háfiz költeményeinek bengáli nyelvre ültetéséért.

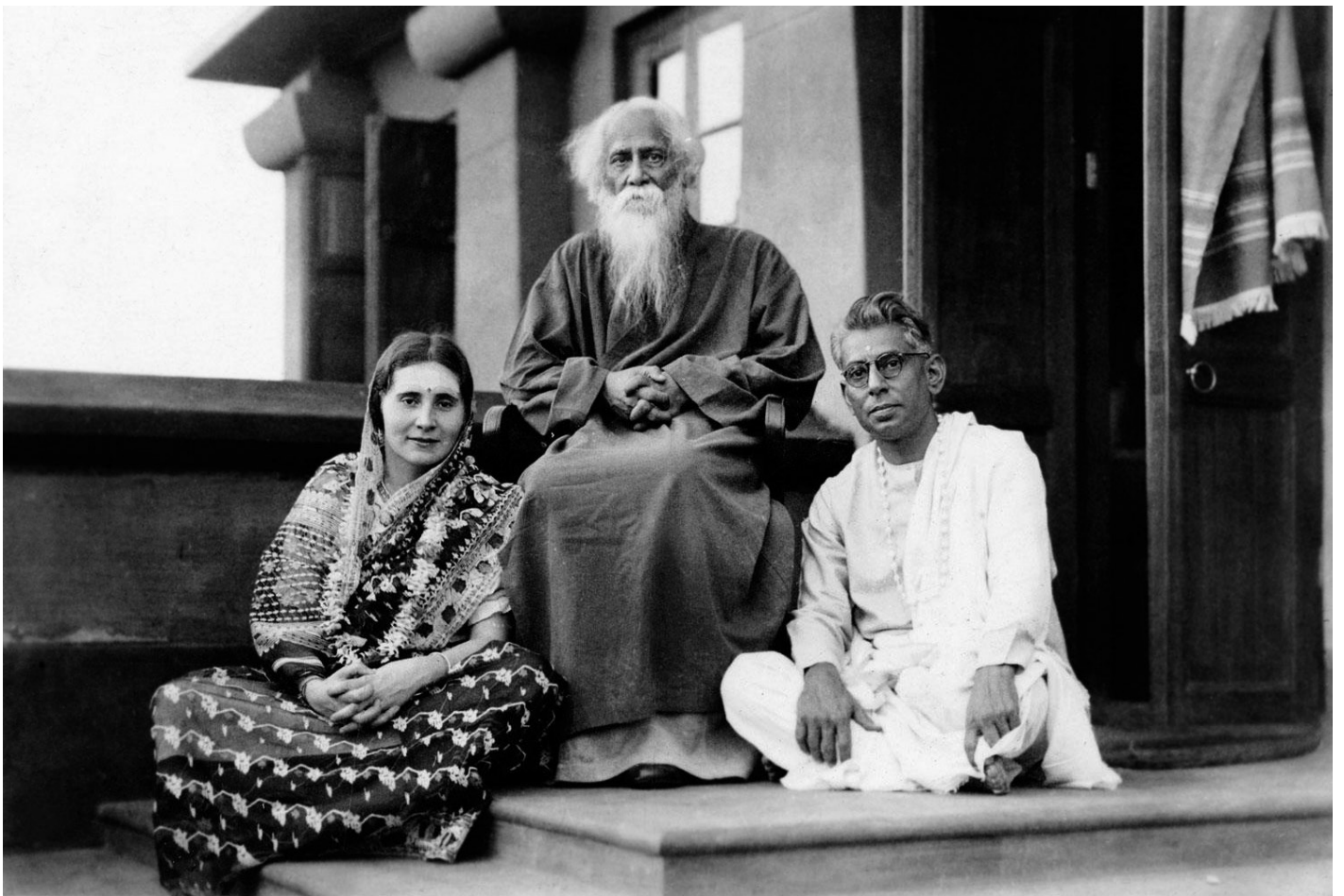
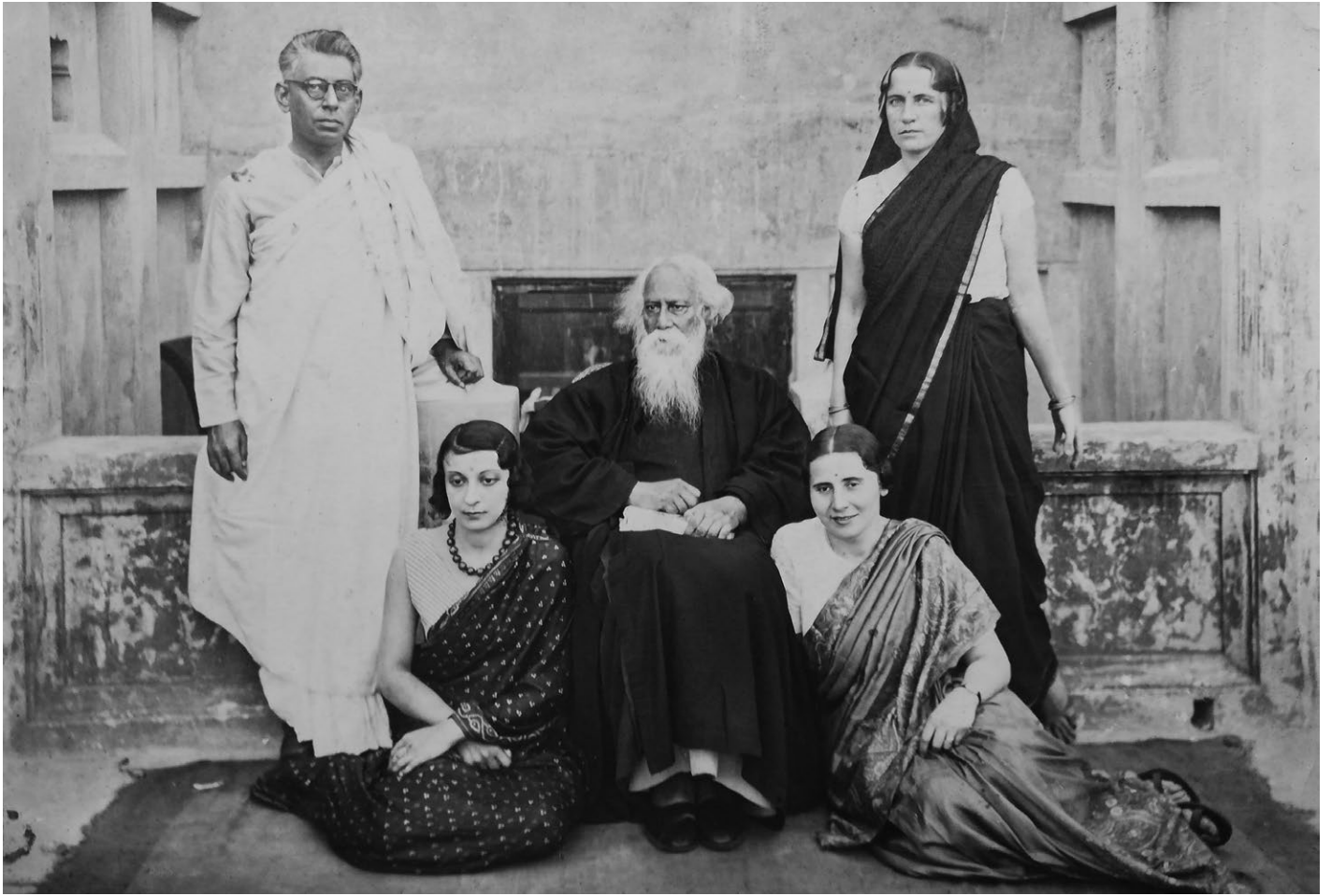
Rokonszenvesnek találták egymást, de a kapcsolatuk akkor néhány találkozásnál nem jutott tovább. Eta Olaszországba, Perugiába utazott, ahol újra találkoztak, majd az indiai férfi és a magyar lány között szerelem szövődött. Kánti Ghós levelet írt Eta szüleinek, és megkérte a lány kezét. A szülők tanácstalanok voltak, hogyan adják a lányukat egy idegen országba, egy idegen emberhez, akiről semmit sem tudtak. Amikor aztán Kánti Ghós megjelent Budapesten, és megismerték a rokonszenves férfit, az aggodalmuk hamar eloszlott. A bizalmuk csak tovább erősödött, amikor megtudták, hogy az indiai író lelki tanítómestere nem más, mint Rabindranáth Tagór (Rabindranath Tagore), akit a művelt olvasóközönség már nagyon jól ismert Magyarországon. Áldásukat adták a házasságra.

2. kép. Kánti Ghós Omár
Khájjám-fordítása

3. kép. (túldalon fent)
Ghós Eta és férje Tagórral
és rokonokkal.
Forrás: A Keszthelyi
család archívuma

4. kép. (túldalon lent)
Ghós Eta és férje
Rabindranáth Tagórral,
Sántinikétan, 1937.
Forrás: A Keszthelyi
család archívuma

5. kép. Látogatók Tagór palotájánál.
Forrás: Visva-Bhárati, Sántinikétan

Az esküvő 1937. március 28-án volt Sántinikétanban. Maga Rabindranáth Tagór is részt vett rajta. Eta, Indiába érkezése pillanatától teljesen azonosult az indiai társadalommal és kultúrával, amelybe beházasodott, és amelynek részévé vált. Szárit öltött, megtanulta a bengáli nyelvet, bengáli ételeket főzött, bengáli módon étkezett, és minden praktikus dologban bengáli hindu szokásokat követett. Örömmel végezte a *púdzsákat*, és énekelte a vallásos énekeket. A Sántinikétanba látogató magyarokat, vagy akikről megtudta, hogy részben magyar származásúak, kedvesen hívta, hogy lakjanak nála, és gulyást főzött nekik.

Tagórral nagyon szoros maradt a kapcsolatuk. A költő sokszor látta vendégül a házaspárt, élete végéig gyengéd szeretetet táplált irántuk. Eta, mivel a költő közvetlen közelében élt, napról napra megfigyelhette őt. Tagór azzal a feladattal bízta meg, hogy kalauzolja a Sántinikétanba látogató külföldi vendégeket, amelynek ő készséggel eleget is tett. A Tagór által alapított Visva-Bhárati Egyetem nyitott szellemű intézmény volt. A költőnek az volt a célja, hogy harmóniát teremtsen a keleti és a nyugati kultúra között. A hallgatóknak az indiai kultúra megismerésén túl a nyugati művészet és tudomány eredményeit is el kellett sajátítaniuk. Az egyetemen sok külföldi professzor is oktatott, köztük magyarok, mint Germanus Gyula orientalista és Fábri Károly régész-művészettörténész, de magyar művészek is éltek az egyetemen, például Sass Brunner Erzsébet és Brunner Erzsébet festőművészek.

A rövid sántinikétani tartózkodás után a házaspár Kalkuttában telepedt le. Kánti Csandra a *Bangijá Száhitja Parisad*, a Bengáli Irodalmi Társaság könyvtárosaként dolgozott, közben folytatta irodalmi tevékenységét, és újságírással is foglalkozott, tudósítója volt a Bengáli Törvényhozó Gyűlésnek. Sorra jelentek meg a könyvei, elbeszélései, cikkei.

Tagór 1941-ben elhunyt. A Ghós házaspár minden bizonnyal a költő akaratát teljesítette, amikor a Tagór halálát követő évben, 1942-ben Sántinikétanba költöztek, és ott házat építettek. Ghós a Visva-Bhárati professzora lett, bengáli nyelvű lapot szerkesztett, míg Eta, betartva Tagórnak tett ígéretét, mindenben segítette a Sántinikétanba érkező külföldieket.

Alig tizenkét évig éltek boldog házasságban, amikor Kánti Ghós 1949. május 17-én Kalimpongban, egy himálajai nyaralás közben hirtelen elhunyt. Eta a férje halála után is Sántinikétanban maradt. Ugyanakkor továbbra is ragaszkodott a hindu szokásokhoz, akárcsak férje életében. Először az ősi hagyomány szerint ő is fehér özvegyi ruhát öltött, levetette ékszereit, nem evett húst többé, és zarándokútra indult. Híven őrizte elhunyt férje emlékét, megemlékezést is tartott róla az Indiai P.E.N. Clubban, amelynek Kánti Ghós a tagja volt.

Hosszú idő kellett ahhoz, hogy Ghós Eta kiheverje a nagy csapást, férje elvesztését. Tudta, csak úgy sikerülhet túltennie magát a gyászon, ha elfoglaltságot talál magának, a munkába temetkezik. A fehér ruha után ismét tarka szarít öltött, és dolgozni kezdett az egyetem könyvtárában. Minden téren próbálta hasznossá tenni magát. Bengálból, angoltól fordí-

6. kép. Hallgatók
a Sántinikétani ligetben.
Forrás: Visva-Bhárati,
Sántinikétan

tott a múzeumnak, és híven a Tagórnak tett ígéretéhez, továbbra is segítette munkájukban a külföldről érkező tudósokat, kutatókat. Ő lett a külföldi diákok tanácsadója, barátja, az egyetemen csak a *Nemzetközi Anya* néven szólították. Egyetemi munkája mellett fogadott lányai nevelését, kiházását tartotta a legfontosabb feladatának. Az addig magányos asszony visszatért régi barátai körébe is, akik szeretettel fogadták vissza.

Az egyetemnek tett szolgálatai mellett úgy érezte, hogy a magyar kultúra indiai megismertetése érdekében is tennie kell valamit. Így talált rá élethivatására, a magyar–indiai kapcsolatok szolgálatára. Elkezdte fordítani a magyar irodalmat angol, hindi és bengáli nyelvekre. Lefordította például Gárdonyi Géza több novelláját, köztük a *Két állat* és a *Büntárgyalás* címűeket, ezek a *Shantiniketan Quarterly*-ben, valamint az *Indian Quarterly*-ben, a Száhitja Akadémia (Sahitya Akademi) indiai irodalmi folyóiratában jelentek meg. Lefordította Mécs László *A királyfi három bánata* és *A szegény ember kertecskéje* című verseit is.

Magyarországra azonban egy további évtizedig nem tért vissza. Nyilvánvalóan visszatartotta a politikai helyzet, de anyagi lehetőségei is sokáig késleltették az utazást. Először 1959-ben látogatott haza. Régi vágya teljesült, hogy Budapesten újra láthatta idős szüleit.

Ekkor azonban már más célt is maga elé tűzött. Indiában megkezdődtek az előkészületek Rabindranáth Tagór születése két év múlva, 1961-ben esedékes centenáriumának a megünneplésére. Sántinikétan már ekkor a nagy esemény lázában égett, és az előkészítő bizottság tagjai megkérték őt, kutasson fel Magyarországon minden olyan adatot, amely a költő 1926-os magyarországi látogatásával kapcsolatban még fellelhető. Nagy lelkesedéssel vetette bele magát a munkába. Ebben a tekintetben valóban úttörő feladatot végzett.

Ghós Eta elévülhetetlen érdeme, hogy első volt, aki Rabindranáth Tagór magyar kapcsolatait kutatta, és ismereteinket a Nobel-díjas bengáli költő magyarországi tartózkodásáról fontos dokumentumokkal gazdagította. Még Sántinikétanban összegyűjtötte Mahalánobísné asszony, Tagór titkár-nője leveleit. Az indiai hölgy a költő kíséretének tagja volt a magyarországi látogatásakor, és naponta írt az eseményekről apjának, amelyek alapján meglehetősen pontos képet alkothatunk az akkor zajlott eseményekről. Ghós Eta ezeket a bengáli nyelvű leveleket magyarra fordította, és ezzel elérhetővé tette őket a magyarországi kutatók számára is. Ugyancsak ő fordította magyarra azt a verset, amelyet Tagór írt Balatonfüreden abból az alkalomból, amikor fát ültetett:

„Oh fám, ha nem leszek többé a földön,
az új tavasz zöldellő lombjai
Susogják el a vándornak:
A költő szeretett, míg élt.”

Az egzotikus Keletre elszármazott magyar asszonyra a hazai sajtó is felfigyelt. A *Magyar Nemzet* 1959. augusztus 9-ei számában terjedelmes cikkben írt róla. 1961-ben, a Tagór-centenárium évében Ghós Eta újra Magyarországra utazott. Ezúttal az indiai kormánytól kapott ösztöndíjat, hogy részt vegyen Rabindranáth Tagór centenáriumi ünnepségein Magyarországon. Most is a szüleinél lakott a Pál utcában, de közben tovább gyűjtötte az ada-

7. kép. Ghós Eta
1961-ben.
Forrás: A Keszthelyi
család archívuma

tokat Tagór magyarországi látogatásáról. Ez alatt a második magyarországi látogatása alatt számos előadást tartott Indiáról és Rabindranáth Tagór-ról a Magyar Rádióban, a TIT-ben, valamint több iskolában. Ezeken az előadásokon hindu szokás szerint illatos füstölőt gyújtott Tagór arcképe előtt, majd lótuszülésben leült az oda készített szőnyegre, bengáli nyelven elénekelt Tagór egyik versét, és csak ez után kezdte el az előadást hibátlan magyar nyelven.

Az *Esti Hírlap* ugyanezen év októberében arról is beszámolt, hogy Ghós Eta ellátogatott a VIII. kerületi Tanács Dankó utcai szociális foglalkoztató üzemébe, és mesélt a hindu asszonyokról, gondjaikról, szokásaikról. Budapest után országjárásra indult. Szoros kapcsolatban volt Baktay Ervin indológussal is, aki rendszeresen meglátogatta. Magyarországon is száriban, saruban járt, *bindít* helyezett a homlokára, indiai szőttes tarisznyát hordott. Lemezekről indiai zenét hallgatott, elvégezte a kötelező hindu vallási rítusokat, füstölővel áldozott a házi oltáron.

Ghós Etának sajnos nem adatott meg, hogy kutatásainak eredményét publikálja, ebben egyre súlyosbodó betegsége megakadályozta. Amikor visszatért Indiába, már csak egy rövid írásra maradt ereje, hogy a Tagór magyarországi látogatásával kapcsolatos legfontosabb adatokat összefoglalja. Az őt követő kutatókra maradt a feladat, hogy Ghós Eta eredményeire építve egyre pontosabb képet rajzoljanak Tagór magyar kapcsolatairól.

Ötvenegy évesen, 1962-ben, immár súlyos betegen még egyszer hazatért, hogy megrendült egészségét gyógykezeltesse. Akkor még ő sem gondolta, hogy ez a hazatérés végleges lesz. Barátai, tisztelői sokan meglátogatták a betegágyánál. Betegségén azonban a hazai orvostudomány sem tudott segíteni: hosszú szenvedés után, 1963. október 14-én, ötvenkét éves korában Budapesten elhunyt. Csekélyke vagyonát a Visva-Bhárati Egyetemre hagyta.

1963. november 9-én búcsúztatták a rákoskeresztúri temetőben. A gyászszertartáson megjelentek az Indiai Nagykövetség képviselői is. Ghós Eta magnetofonszalagról, saját hangján búcsúzott el a szeretteitől, Tagór gyönyörű versciklusának, a *Gítándzsalinak*, azaz Áldozati énekeknek egyik darabját szavalta el. Személyes jóbarátja, Szendrei-Karper László gitárművész Ghós Eta egyik kedvenc Bach-művét játszotta el a fehér urna előtt. Hamvait a budapesti Indiai Nagykövetség segítségével Indiába szállították, ahol az ősi indiai rítusok szerint a szent folyóba, a Gangeszbe szórták.

„Fáradhatatlan, nagy kultúrájú harcosa volt a magyar-indiai kapcsolatoknak” – mondta róla búcsúztatójában Sántilál Vithalbhái Patél, India nagykövete. Ghós Eta úgy vált indiaivá, hogy közben minden ízében magyar is maradt. Ez a kettős kötődés, a mindkét ország, mindkét kultúra

8. kép. Ghós Eta
a Magyar Rádió
stúdiójában, 1961.
Forrás: A Keszthelyi
család archívuma

íránt érzett olthatatlan szerelem volt a forrása annak az ellenállhatatlan kisugárzásnak, amellyel Magyarországon Indiának, Indiában Magyarországnak szerzett megannyi elkötelezett hívet.

A családra vonatkozó adatokat a szerző Keszthelyi Imre, Ghós Eta unoka-öccse szíves közlése alapján ismerteti.

Nyilatkozat

Szerzői jogi nyilatkozat. Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licenz feltételeinek megfelelően felhasználható. (© CC BY-NC-ND 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Felhasznált irodalom

- Bethlenfalvy, G. 1980. *India in Hungarian Learning and Literature*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers.
- Lipták G. 1961. Rabindranath Tagore Balatonfüreden. In: Lipták, G., Somogyi, M. (szerk.): *Rabindranath Tagore*. Veszprém: Hazafias Népfront.
- Lázár I. szerk. 2008. *Hungarian Explorers and Travellers in India*. New Delhi: HICC, Hungarian Geographical Museum, Himalayan Research and Cultural Foundation.
- Bangha I. 2011. *Jöttem a Gangesz partjairól: Bengáli kultúra és magyar irodalom*. Budapest: L'Harmattan.

